

21.3.2002

2879/4/00

Ratkaisija: Oikeusasiamies Riitta-Leena Paunio

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Kaija Tanttinen-Laakkonen

VASTASYNTYNEEN LAPSEN TUTKIMINEN JA KÄSITTELY

1 KANTELU

A arvostelee 20.12.2000 eduskunnan oikeusasiamiehelle osoittamassaan kantelukirjoituksessa Keski-Pohjanmaan keskussairaalan lastenosaston ylilääkärin B:n menettelyä vastasyntyneen lapsensa tutkimusta koskevassa asiassa.

2 SELVITYS

Kantelukirjoituksen johdosta Terveystieteiden tutkimuskeskus antoi 25.4.2001 lausunnon. Lausuntoon liittyivät oikeusturvakeskuksen pysyvän asiantuntijan, ylilääkäri C:n 12.3.2001 antama lausunto, Keski-Pohjanmaan sairaanhoitopiirin johtajaylilääkärin --- 10.4.2001 antama lausunto, lastentautien osaston ylilääkärin --- 15.2.2001 antama selvitys ja erikoissairaanhoidaja D:n 3.4.2001 antama selvitys.

A antoi lausuntoihin ja selvityksiin vastineensa 15.6.2001.

3 RATKAISU

3.1 Hankitut selvitykset

Keski-Pohjanmaan sairaanhoitopiirin antamat selvitykset

Ylilääkäri B toteaa 15.2.2001 antamassaan selvityksessä mm. seuraavaa.

B tapasi lapsen vanhemmat lastenosastolla keskolassa 10.12.2000. Lapsi oli tuolloin juuri pesty ja hoidettu ja hänen vasen yläraajansa oli tukiteipattu. B selosti vanhemmille lapsen kliinisen tilanteen todeten sen olleen jokseenkin ennallaan öiseen verrattuna. Hän ehdotti vanhemmille, että hän tutkisi lapsen vasta seuraavana päivänä, jolloin lapsella todetun halvauksen aste olisi selkeämmin nähtävissä. B katsoi kuitenkin olleensa pakotettu tutkimaan lapsen vanhempien vaatimuksesta. Hän toteaa osaavansa tutkia vastasyntyneitä toimittuaan 30 vuoden ajan lastenlääkärinä. Hän toteaa edelleen, että nostaessaan lasta vuoteesta, pulssihengitysmonitori-seurantalaitteen johdot kiristyivät. Koska B:n käsityksen mukaan tutkimustoimenpide oli lapsen kannalta täysin tarpeeton ja epämielekäs ja koska lääkäriin näkemyksen olisi tullut riittää vanhemmille, hän kysyi lapsen isältä tutkimuksen päätyttyä: "Tätäkö sinä halusit nähdä?". B:n mukaan lapsen kylkiluiden murtumat eivät tuolloin suoritetussa tutkimuksessa tuntuneet, seuraavana päivänä 11.12. tämä kliininen löy-

dös oli aivan selkeä. Tuona päivänä B toteaa tavanneensa lapsen äidin ja pahoitelleensa ja pyytäneensä anteeksi harmistumistaan.

Erikoissairaanhoitaja D toteaa 3.4.2001 antamassaan selvityksessä mm. seuraavaa.

D hoiti A:n perheen poikavauvaa aamuvuorossa 10.12.2000 lastenosastolla vastasyntyneiden tehoyksikössä. D:n mukaan lapsen vanhemmat kysyivät ylilääkäri B:ltä lapsen vasemman käden toimimattomuudesta. D:n mukaan B nosti lapsen korisängystä rivakasti, hänelle omaiseen tapaan, kantaakseen lapsen hoitopöydälle tutkimusta varten. B ei tuolloin huomannut, että lapsi oli edelleen yhdistettynä kaapelilla hapetusta seuraavaan laitteeseen. D varoitti B:tä tilanteesta ja kiiruhtaneensa irrottamaan lapseen yhdistetyn potilaskaapelin. Kun ylilääkäri riisui ja tutki lasta hoitopöydällä, tämä parahteli välillä itkuun. B:n poistuttua huoneesta ja D:n pukiessa yhdessä äidin kanssa lasta, molemmat vanhemmat vaikuttivat järkyttyneiltä kokemastaan. D kertoi tilanteesta mm. iltavuoroon tulleelle osastonhoitajalle.

Terveysturvakeskuksen oikeusturvakeskuksen lausunto

Oikeusturvakeskus toteaa 25.4.2001 antamassaan lausunnossa mm. seuraavaa.

Erbin pareesi on sairaus, jossa olkahermopunos venyy tai repeytyy synnytyksen aikana siten, että seurauksena on yläraajan vaihtelevan asteinen halvaus. Komplikaatio muodostuu herkimmin isokokoiselle lapselle, jonka hartioiden ulosautossa synnytyskanavasta on ollut vaikeuksia. Vaikea synnytys voi aiheuttaa syntyvälle lapselle myös solisluun tai kylkiluiden murtumia. Murtumat aiheuttavat lapselle kipua ja särkyä, erityisesti lapsen käsittelyyn liittyen, mutta ne paranevat yleensä melko nopeasti. Erbin pareesin paranemisen aste ja paranemisnopeus riippuvat vaurion asteesta.

Oikeusturvakeskus toteaa vastasyntyneen lapsen tutkimisesta 10.12.2000, että lapsen isä, ylilääkäri B ja erikoissairaanhoitaja D ovat antaneet oman selostuksensa. Ne ovat pääosin yhteneväiset, mutta selostuksen antajien subjektiiviset kokemukset ovat varsin erilaisia. Oikeusturvakeskuksen mukaan on ilmeistä, että tutkimushetkellä oli vallinnut jännittänyt ja kireä ilmapiiri, johon oli osaltaan vaikuttanut vanhempien kokema järkytys ja suru lapsen vammautumisen johdosta. Oikeusturvakeskus toteaa, että murtumista kärsivän lapsen varovainenkin käsittely aiheuttaa lapselle kipua, joka ilmenee itkuna ja ärtyneisyytenä.

Oikeusturvakeskuksen käsityksen mukaan ei ole mahdollista ottaa kantaa siihen, käsittelikö ylilääkäri B lasta liian kovakouraisesti. Oikeusturvakeskus toteaa, että sairaanhoitajan kuvauksen mukaan ylilääkäri B otti lapsen syliinsä "rivakasti, hänelle ominaiseen tapaan", mikä saattaa kyseisessä tilanteessa vaikuttaa vanhempien mielestä tarpeettomalta voiman käytöltä. Vanhemmat olivat myös huolissaan lapsen voinnista, ja tämä huoli on oikeusturvakeskuksen mukaan oleellisesti voinut vaikuttaa heidän kykyynsä vastaanottaa tietoa ja tulkita näkemäänsä. Oikeusturvakeskuksen mukaan tämä tulisikin aina ottaa huomioon ja toimia erityisen hienotunteisesti ja varovaisesti tilanteessa, jossa vanhemmat ovat juuri kuulleet lapsensa vammasta tai sairaudesta.

Lausuntonsa johtopäätöksissä oikeusturvakeskus yhtyy pysyvän asiantuntijansa, ylilääkäri C:n näkemykseen, jonka mukaan asiakirjojen perusteella ei ole mahdollista ottaa kantaa siihen, käsittelikö ylilääkäri B vastasyntyntä poikalasta liian kovakouraisesti tai oliko B:n käytös muuten asiallista. Asiakirjojen perusteella on kuitenkin ilmeistä, että hoitavan lääkärin ja potilaan vanhempien välinen vuorovaikutus ei toteutunut asianmukaisella tavalla. Lääkärin ei myöskään tulisi koskaan tuoda esiin ärtymystään potilaalle tai tämän vanhemmille.

3.2

Kannanotto

3.2.1

Oikeusohjeet

Potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (jäljempänä potilaslaki, 785/1992) 3 §:n mukaan jokaisella Suomessa pysyvästi asuvalla henkilöllä on oikeus laadultaan hyvään terveyden- ja sairaanhoitoon. Hänen hoitonsa on järjestettävä ja häntä on kohdeltava siten, ettei hänen ihmisarvoaan loukata sekä että hänen vakaumustaan ja hänen yksityisyyttään kunnioitetaan.

Potilaalle on lain 5 §:n mukaan annettava selvitys hänen terveydentilastaan, hoidon merkityksestä, eri hoitovaihtoehdoista ja niiden vaikutuksista sekä muista hänen hoitoonsa liittyvistä seikoista, joilla on merkitystä päätettäessä hänen hoitamisestaan. Selvitys on annettava siten, että potilas riittävästi ymmärtää sen sisällön.

Potilasta on lain 6 §:n mukaan hoidettava yhteisymmärryksessä hänen kanssaan. Jos potilas kieltäytyy tietystä hoidosta tai hoitotoimenpiteestä, häntä on mahdollisuuksien mukaan hoidettava yhteisymmärryksessä hänen kanssaan muulla lääketieteellisesti hyväksyttävällä tavalla. Jos alaikäinen ei kykene päättämään hoidostaan, häntä on lain 7 §:n mukaan hoidettava yhteisymmärryksessä hänen huoltajansa tai muun laillisen edustajansa kanssa. Tällöin lain 5 §:ssä tarkoitettu selvitys on lain 9 §:n mukaan annettava alaikäisen potilaan huoltajalle tai muulle lailliselle edustajalle.

Terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun lain (559/1994) 15 §:n 1 momentin mukaan terveydenhuollon ammattihenkilön ammattitoiminnan päämääränä on terveyden ylläpitäminen ja edistäminen, sairauksien ehkäiseminen sekä sairaiden parantaminen ja heidän kärsimystensä lievittäminen. Ammattitoiminnassaan terveydenhuollon ammattihenkilön tulee tasapuolisesti ottaa huomioon ammattitoiminnasta potilaalle koituva hyöty ja sen mahdolliset haitat. Lain 22 §:n mukaan laillistettu lääkäri päättää potilaan lääketieteellisestä tutkimuksesta, taudinmäärittämisestä ja siihen liittyvästä hoidosta.

3.2.2

Kannanotto

Huoltajan tiedonsaantioikeus

Potilaslain mukaan alaikäistä on hoidettava yhteisymmärryksessä hänen huoltajansa tai muun laillisen edustajansa kanssa, jos alaikäinen ei kykene päättämään hoidostaan. Alaikäisen potilaan huoltajalle tai muulle lailliselle edustajalle on tällöin annettava selvitys alaikäisen potilaan terveydentilasta, hoidon merkityksestä, eri hoitovaihtoehdoista ja niiden vaikutuksista sekä muista hänen hoitoonsa liittyvistä seikoista, joilla on merkitystä päätettäessä alaikäisen hoitamisesta. Selvitys on annettava siten, että huoltaja tai muu laillinen edustaja riittävästi ymmärtää sen sisällön.

Yliääkäri B toteaa antaneensa selvityksen lapsen tilanteesta hänen vanhemmilleen. Vanhemmat eivät kuitenkaan olleet ymmärtäneet hänen antamansa selvityksen sisältöä. Hänen selvityksestään käy ilmi hänen harmistumisensa, jota hän myös oli myöhemmin pyytänyt anteeksi lapsen äidiltä.

Terveydenhuollon oikeusturvakeskuksen näkemyksen mukaan on ilmeistä, että hoitavan lääkärin ja potilaan vanhempien välinen vuorovaikutus ei tuossa tilanteessa toteutunut asianmukaisella ta-

valla.

Tämä on myös minun käsitykseni asiassa. Lääkäriin tulee kaikissa tilanteissa pyrkiä keskustelemaan potilaan ja hänen omaistensa kanssa rauhallisesti ja tarvittaessa annettava mahdollisuus palata myöhemmin asiaan. Lääkäriin ei tule harmistua potilaan tai hänen omaistensa ymmärrettävästä huolesta tai toistuvista kysymyksistä. Lääkäriin ei myöskään tule tuoda esiin ärtymystään potilaalle tai hänen omaisilleen. Ylilääkäri B toteaa pyytäneensä lapsen äidiltä anteeksi harmistumistaan, mitä menettelyä pidän asiaankuuluvana ja asianmukaisena.

Lapselle suoritettun tutkimuksen tarpeellisuus

Terveystieteiden ammattihenkilöistä annetun lain mukaan ammattitoiminnassaan terveydenhuollon ammattihenkilön tulee tasapuolisesti ottaa huomioon ammattitoiminnasta potilaalle koituva hyöty ja sen mahdolliset haitat. Lain mukaan laillistettu lääkäri päättää potilaan lääketieteellisestä tutkimuksesta, taudinmäärityksestä ja siihen liittyvästä hoidosta.

Ylilääkäri B toteaa lapselle suoritettun tutkimuksen olleen täysin tarpeeton ja epämieliekäs. Hän katsoo olleen pakotettu tutkimaan lapsen vanhempien vaatimuksesta.

Tältä osin totean käsitykseni, että terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetusta laista johtuu, että lääkäriin ei tule tehdä potilaalleen perusteettomia tutkimuksia. Tilanteessa, jossa perusteettomia tutkimuksia vaaditaan, hänen on selvitettävä, miksi tällaisiin tutkimuksiin ei ole syytä ryhtyä. Asiakirjoista saatavan selvityksen perusteella totean käsitykseni, että ylilääkäri B:n ei olisi tullut suorittaa kyseistä perusteettomana pitämänsä tutkimusta lapselle.

Lapsen käsittely

Potilaslain mukaan potilaalla on siis oikeus hyvään terveyden- ja sairaanhoitoon ja siihen liittyvään kohteluun. Terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun lain mukaan terveydenhuollon ammattihenkilön ammattitoiminnan päämääränä on mm. terveyden ylläpitäminen ja edistäminen ja sairaiden kärsimysten lievittäminen.

Asiakirjoista saatavasta selvityksestä ilmenee, että A:n vastasyntyneellä poikalapsella todettiin syntymän jälkeen vasemmanpuoleinen Erbin pareesi. Lapsi oli huonokuntoinen, kivulias ja hän hengitti poikkeavasti. Hänet siirrettiin tarkkailuun lastenosastolle vastasyntyneiden tehoyksikköön, jossa hän oli kytkettynä pulssihengitysmonitorilaitteeseen.

Käsitykseni mukaan laadultaan hyvään terveyden- ja sairaanhoitoon ja siihen liittyvään potilaan kohteluun kuuluu, että näin kivuliasta ja vammautunutta vastasyntynyttä käsitellään ja tutkitaan erityistä huolellisuutta ja varovaisuutta noudattaen. Asiakirjoista saatavan selvityksen perusteella totean omana käsitykseni, että ylilääkäri B ei menetellyt näin lasta käsitellessään ja tutkiessaan. Tätä osoittaa mielestäni erikoissairaanhoitaja D:n kuvaus ylilääkäri B:n otteista ja se, että B ei, nostaessaan lasta rivakasti sängystä hoitopöydälle, huomannut tämän olevan edelleen yhdistettynä kaapelilla hapetusta seuraavaan laitteeseen. Myös B:n minulle antamasta selvityksestä on pääteltävissä, että käsittely ei mitään ilmeisimmin ollut kivuliaan ja vammautuneen vastasyntyneen käsitteeseen ja tutkimiseen sopivaa.

4

TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdassa 3.2.2 selostetut käsitykseni yllääkäri B:n tietoon. Tässä tarkoituksessa lähetän hänelle jäljennöksen tästä päätöksestäni. Muihin toimenpiteisiin asia ei anna aiheutta.